

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра практичної психології

**«ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З
РІЗНИМИ АКЦЕНТУАЦІЯМИ ХАРАКТЕРУ»**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»
Валерії ЦИЛІНСЬКОЇ
4 курсу денної форми навчання
спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Психологія»

Науковий керівник:
Викладачка кафедри практичної
психології
Вікторія БАГРІЙ

Рецензент:
канд. псих. наук, доцент
Ольга УГРИН

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

« ____ » _____ 2024 р., протокол № ____

Т.в.о. завідувача кафедри практичної психології

доктор психологічних наук, доцент

_____ *Євген КАРПЕНКО*

**Львів
2024**

АНОТАЦІЯ

Валерія Цилінська. Кваліфікаційна робота. Особливості навчальної успішності студентів з різними акцентуаціями характеру.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню особливостей навчальної успішності студентів з різними акцентуаціями характеру. Проаналізовано наукові підходи до вивчення акцентуацій характеру та їх впливу на навчальну успішність. Емпірично досліджено вплив гіпертимного, дистимічного, циклотимного, педантичного, демонстративного, неврівноваженого та екзальтованого типів акцентуації на середній бал навчальних досягнень студентів. Результати дослідження показали, що кожен тип акцентуації характеру має свої особливості, але лише деякі впливають на навчальну успішність студентів. Надано практичні рекомендації щодо покращення навчальних методів для кожного типу акцентуації.

Ключові слова: акцентуація характеру, навчальна успішність, середній бал, гіпотеза, гіпертимний тип, дистимічний тип, циклотимний тип, педантичний тип, демонстративний тип, неврівноважений тип, екзальтований тип.

ABSTRACT

Valeriia Tsylynska. Qualification work. Features of academic performance of students with different character accents.

The qualification work is devoted to the study of the peculiarities of academic performance of students with different character accents. The scientific approaches to the study of character accents and their impact on academic performance are analyzed. The influence of hyperthymic, dysthymic, cyclothymic, pedantic, demonstrative, unbalanced, and exalted accentuation types on the average grade point average of students' academic achievements is empirically investigated. The results of the study have shown that each type of personality accentuation has its own characteristics, but only some of them affect students' academic performance. Practical recommendations for improving teaching methods for each type of accentuation are given.

Keywords: character accentuation, academic performance, grade point average, hypothesis, hyperthymic type, dysthymic type, cyclothymic type, pedantic type, demonstrative type, unbalanced type, exalted type.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ У КОНТЕКСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Тракткування поняття акцентуації в психологічній науці.....	8
1.2. Загальна характеристика акцентуацій характеру.....	14
1.3. Прояви акцентуацій характеру у навчальній діяльності.....	20
Висновок до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМИ АКЦЕНТУАЦІЯМИ ХАРАКТЕРУ	28
2.1. Організація дослідження та опис методик.....	28
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	30
2.3 Практичні рекомендації для підвищення навчальної успішності студентів із акцентуаціями характеру.....	39
Висновок до розділу 2	44
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Сучасна освітня система стикається зі значними викликами через різноманітність індивідуальних особливостей студентів. Однією з ключових характеристик особистості, що може впливати на процес навчання, є акцентуація характеру. Акцентуація характеру проявляється у виразних рисах особистості, які, хоча й не досягають рівня патологічних порушень, все ж можуть впливати на ставлення до навчання, способи засвоєння інформації, рівень мотивації та стресостійкість.

Навчальний успіх студентів з різними акцентуаціями характеру може виявлятися по-різному і залежить від таких чинників, як рівень мотивації, здатність до саморегуляції, спосіб сприйняття інформації та реакція на стресові ситуації. Розуміння цих особливостей може сприяти розробці та вдосконаленню ефективних методів навчання та підтримки для різних категорій студентів і сприяти їхньому успішному навчанню.

Дослідження теми «Особливості навчальної успішності студентів з різними акцентуаціями характеру» має значне теоретичне значення, оскільки допоможе розкрити зв'язок між психологічними особливостями особистості та навчальною успішністю. Практичне значення полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані в освітній практиці для покращення підходів до навчання та розвитку індивідуальних програм підтримки для студентів з різними акцентуаціями характеру.

Таким чином, дослідження цієї теми має велике соціальне, теоретичне і практичне значення для розвитку психологічної науки та вирішення практичних проблем у сфері освіти.

Об'єкт дослідження: навчальна успішність студентів.

Предмет дослідження: вплив різних типів акцентуацій характеру на навчальну успішність студентів.

Мета дослідження – вивчення взаємозв'язку між акцентуаціями характеру студентів та їхньою навчальною успішністю з метою розроблення ефективних стратегій навчання та підтримки, спрямованих на покращення академічних досягнень.

Завдання дослідження:

1. Розкрити трактування поняття акцентуації в психологічній науці;
2. Описати загальну характеристику акцентуацій характеру;
3. Виявити прояви акцентуацій характеру у навчальній діяльності;
4. Емпірично дослідити особливості навчальної успішності студентів з різними акцентуаціями характеру;
5. Створити рекомендації для підвищення навчальної успішності студентів із акцентуаціями характеру.

Гіпотеза дослідження: припустимо, що існує взаємозв'язок між типами акцентуацій характеру студентів та їхньою навчальною успішністю (наприклад, студенти з певними акцентуаціями характеру такими, як гіпертимний, дистимічний тощо, можуть мати відмінні показники навчальної успішності порівняно з іншими типами акцентуацій характеру).

Теоретико-методологічні основи дослідження: теорія особистості за К. Леонгардом та його класифікація акцентуацій характеру, концепція акцентуацій характеру, розроблена О. Ємельяною, теорія особистості І. Канта, який класифікував темпераменти на основі комбінації емоційної та активної складових, теорія мотивації та навчання (А. Бандура, Я. Брунер), теорія формування характеру і темпераменту (Джон Б. Уотсон, Б. Ф. Скіннер).

Наукова (теоретична) значущість дослідження полягає у тому, що проведено аналіз наукових розвідок щодо проблеми успішності навчання студентів з різними акцентуаціями характеру, а також у емпіричному дослідженні даної проблематики.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що отримані емпіричні дані та зроблені висновки можуть бути використані у розробці рекомендацій для викладачів та психологів, які можуть бути використані при

підготовці фахівців у галузі психології та соціальної роботи зі студентами, враховуючи їхні індивідуальні особливості та акцентуації характеру. Це можуть бути тренінги з розвитку особистісних компетенцій, консультації з психологами щодо подолання труднощів навчання та стресу, а також інші програми підтримки студентів у навчальному процесі.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених у роботі завдань використано комплекс методів: аналіз, синтез та узагальнення наукових положень сучасної зарубіжної та вітчизняної літератури, наукових книг, статей та монографій тощо. Для проведення емпіричного дослідження обрано психологічний інструментарій: **методика** дослідження акцентуацій характеру К. Леонгарда – Г. Шмішека, а також методи математичної статистики: описова статистика, кореляційний аналіз.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ У КОНТЕКСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Трактування поняття акцентуації в психологічній науці

Акцентуація характеру є важливим поняттям в психологічній науці, яке описує особливості розвитку особистості, коли певні риси характеру стають надмірно вираженими, але не патологічними. Цей термін був вперше запропонований німецьким психіатром Карлом Леонгардом у 1968 році для опису індивідуальних варіацій особистісних рис, що виявляються в межах норми, але які можуть під впливом певних факторів призвести до розвитку психопатологічних станів[23, с. 83].

Але, ідеї про характер і темперамент розвивалися ще з античних часів. Давньогрецькі лікарі і філософи були першими, хто намагався систематизувати знання про людську природу.

Наприклад, Гіппократ, відомий як «батько медицини», вважав, що здоров'я і поведінка людини залежать від співвідношення чотирьох тілесних рідин або гуморів: крові, жовтої жовчі, чорної жовчі та слизу. Він розробив теорію, згідно з якою баланс або дисбаланс цих рідин визначає фізичний та психічний стан людини. Ця теорія стала основою для майбутніх досліджень характеру і темпераменту[38, с. 23].

Завдяки виділенню чотирьох типів темпераменту і характеру, Гіппократ увійшов до історії психології як основоположник диференціально-психологічного підходу до вивчення людей. Завдяки уявленням Гіппократа, індивідуально-психологічна своєрідність людини стала виступати як цілком закономірний феномен, оскільки конституціональні особливості, загальна активність людини, його психічні задатки і схильності визначаються, з одного боку, зовнішніми умовами і обставинами, що включають як природні (кліматичні, географічні, метеорологічні і т. ін.), так і соціальні (спосіб життя, звичаї, форми правління) чинники, а з іншого – внутрішньо тілесними, гуморальними механізмами[7, с. 34-35].

Римський лікар Гален, розвиваючи ідеї Гіппократа, створив більш детальну класифікацію темпераментів. Він виділив чотири типи темпераменту, що базувалися на домінуванні тієї чи іншої рідини[8, с. 33]:

1. Сангвінічний (домінування крові): веселість, енергійність, оптимізм.
2. Холеричний (домінування жовтої жовчі): імпульсивність, агресивність, активність.
3. Меланхолічний (домінування чорної жовчі): сумісність, схильність до переживань, інтроверсія.
4. Флегматичний (домінування слизу): спокійність, повільність, надійність.

Ця класифікація, попри свою простоту, значно вплинула на подальший розвиток психологічної науки.

У середньовіччі дослідження характеру та темпераменту не отримували значного розвитку через домінування релігійних догм. Однак інтерес до цієї теми зберігався, і деякі медичні трактати продовжували обговорювати вплив тілесних рідин на поведінку. Середньовічна медицина значною мірою базувалася на античних вченнях, однак церква мала великий вплив на науку, тому медичні теорії часто поєднувалися з релігійними переконаннями[12, с. 89].

Середньовічні вчені і лікарі вважали, що здоров'я і поведінка людини залежать не тільки від фізичних факторів, але й від духовних аспектів. У цей період з'явилися праці, які обговорювали вплив моральних і духовних якостей на здоров'я і поведінку людини[7, с.29].

Український дослідник історії психології Іван Коваленко зазначає, що середньовічні вчені в Європі продовжували розвивати ідеї античних авторів, але під впливом християнської теології. Це призвело до поєднання наукових і релігійних підходів у вивченні людської поведінки [8, с. 65].

Епоха Відродження (XV-XVII століття) відзначається відродженням інтересу до античної спадщини і розвитком гуманістичних ідей, які зосереджували увагу на людині, її розумі та поведінці.

Цей період відзначився значним прогресом у багатьох науках, включаючи медицину та анатомію, що заклали основи для більш глибокого розуміння людської природи і поведінки. Античні тексти стали доступними завдяки перекладам, що сприяло поширенню знань і їх розвитку в нових контекстах [8, с. 68].

Гуманізм, як одна з провідних ідеологій Відродження, підкреслював цінність людини та її можливостей. Гуманісти вважали, що кожна людина має право на самовдосконалення і розвиток своїх здібностей. Це призвело до розвитку нових теорій про природу людського характеру і темпераменту, а також до створення нових методик для їх вивчення [35, с. 76].

Одним із важливих аспектів гуманізму була ідея антропоцентризму, згідно з якою людина є центром Всесвіту і головним об'єктом дослідження. Одна з найбільш фундаментальних тез, що лежать в основі гуманістичної позиції, про те, що кожну людину потрібно вивчати як єдине, унікальне, організоване ціле. Занадто довго психологи зосереджувалися на детальному аналізі окремих подій, зневажаючи те, що намагалися зрозуміти, а саме – людину загалом. [20, с. 44].

Початок XVII століття ознаменувався науковою революцією, яка принесла нові підходи до вивчення природи та людини. Одним із ключових моментів стало визнання важливості емпіричних спостережень і експериментів.

Вчені Нового часу, такі як Галілео Галілей, Іммануїл Кант, Рене Декарт, Ісаак Ньютон, значно вплинули на розвиток наукового методу, який став основою для досліджень у різних галузях, включаючи психологію [8, с. 102].

Іммануїл Кант у своїй роботі «Антропологія з прагматичної точки зору» (1798) також розглядав темпераменти, розділяючи їх на активні та пасивні, відзначаючи вплив цих характеристик на моральні якості людини. Він вважав, що темпераменти впливають на моральні якості людини, визначаючи її схильність до певних видів поведінки та реакцій на зовнішні обставини.

I. Кант поділив темпераменти на активні та пасивні. Активними були сангвіністичний і холеричний, а пасивними – флегматичний і меланхолійний:[8, с. 105].

Сангвінічний темперамент характеризується життєрадісністю, оптимізмом, схильністю до швидких змін настрою та високою соціальною активністю. Люди з таким темпераментом зазвичай легко адаптуються до нових обставин і швидко знаходять спільну мову з іншими.

Холеричний темперамент відзначається імпульсивністю, емоційністю та схильністю до швидких і рішучих дій. Холерики часто проявляють лідерські якості, але можуть бути конфліктними і нетерплячими.

Загалом ці 2 темпераменти характеризуються високим рівнем енергії, ініціативи та рішучості.

Пасивні темпераменти, за Кантом, характеризуються більш стриманою та розважливою поведінкою. Флегматичний темперамент – це про спокій, витримку, повільність у діях і роздумах. Флегматики зазвичай стабільні, надійні і не схильні до різких змін настрою.

Меланхолічний темперамент характеризується схильністю до глибоких роздумів, самокопання і песимізму. Меланхоліки можуть бути чутливими і емоційно вразливими, що іноді призводить до ізоляції від соціуму.

Також Кант доповнював, що сангвінічний темперамент сприяє розвитку товарищескості і оптимізму, тоді як холеричний темперамент може призводити до агресивності і нетерпимості. Флегматичний темперамент асоціюється з терпінням і надійністю, тоді як меланхолічний – з глибиною роздумів і чутливістю [6, с. 320].

В Україні також спостерігався розвиток психологічної думки в період Нового часу. Зокрема, Києво-Могилянська академія стала центром наукової і філософської думки, де вивчалися питання людської природи, моральності та поведінки. Викладачі та студенти академії досліджували твори західноєвропейських філософів і розвивали власні теорії про природу людської душі і розуму [28, с. 267].

XIX століття стало періодом значного розвитку психології як окремої науки. Це було часом великих змін у філософії, біології та інших галузях науки, що суттєво вплинуло на формування сучасних психологічних теорій. У цьому періоді відбулися важливі відкриття та дослідження, які заклали основи для подальшого розвитку психології як науки, зокрема, заснування експериментальної психології [3, с. 57].

Вільгельм Вундт у 1879 році відкрив першу лабораторію експериментальної психології в Лейпцигу, Німеччина. Вундт вважав, що психологія повинна бути окремою наукою, що базується на експериментальних методах дослідження. Він вивчав основні психічні процеси, такі як сприйняття, увага і пам'ять, використовуючи систематичні спостереження та експерименти [12, с. 150].

Також у цей період з'явилися перші теорії особистості.

Франц Йозеф Галль розробив теорію френології, згідно з якою форма черепа людини може показати його риси характеру і здібності. Френологія не витримала випробування часом, але внесла значний внесок у розвиток уявлень про локалізацію функцій мозку [4, с. 34].

Інші дослідники, такі як Герман фон Гельмгольц і Ернст Вебер, також зробили значний внесок у вивчення сенсорних і перцептивних процесів, що вплинуло на розвиток психології особистості [6, с. 270].

У XX столітті розвиток психології як науки відзначився появою кількох ключових напрямків, кожен з яких пропонував власні погляди на природу характеру та темпераменту. Серед них психоаналіз, поведінкова психологія, гуманістична психологія та когнітивна психологія.

Психоаналіз, заснований Зигмундом Фрейдом, підкреслює значення несвідомих процесів у формуванні характеру та поведінки людини.

Згідно з Фрейдом, характер формується в результаті боротьби між трьома складовими психіки: Ід (інстинктивні бажання), Его (раціональне мислення) і Суперего (моральні стандарти). Фрейд також виділяв стадії

психосексуального розвитку, що впливають на формування характеру [6, с. 320].

Поведінкова психологія і біхевіоризм, заснована на роботах Джона Б. Уотсона та Б. Ф. Скіннера, акцентує увагу на вивченні поведінки через спостереження і експерименти. Згідно з цією теорією, характер і темперамент людини формуються в результаті навчання та підкріплення. Поведінкові психологи вивчають, як зовнішні стимули та підкріплення впливають на поведінку людини [8, с. 190].

Гуманістична психологія, заснована на роботах Абрахама Маслоу і Карла Роджерса, фокусується на вивченні людини як цілісної особистості з унікальними потребами і потенціалом для саморозвитку.

Маслоу запропонував ієрархію потреб, на вершині якої знаходиться самореалізація. Гуманістична психологія підкреслює важливість особистісного досвіду, самовдосконалення і вільної волі у формуванні характеру [28, с. 319].

Когнітивна психологія, заснована на роботах Жана Піаже, Джерома Брунера та Аарона Бека, зосереджується на вивченні розумових процесів, таких як сприйняття, пам'ять, мислення і вирішення проблем.

Когнітивні психологи вивчають, як ці процеси впливають на формування характеру і поведінки людини. Вони стверджують, що особистість і поведінка є результатом когнітивних схем і переконань, які формуються в процесі навчання та життєвого досвіду [12, с. 212].

Кожен з цих напрямків зробив значний внесок у розуміння природи характеру і темпераменту. Психоаналіз підкреслює роль несвідомих процесів, поведінкова психологія акцентує увагу на навчанні та підкріпленні, гуманістична психологія зосереджується на самореалізації та особистісному досвіді, а когнітивна психологія вивчає розумові процеси та їх вплив на поведінку. Сукупність цих підходів дозволяє отримати більш комплексне розуміння природи людської поведінки.

1.2. Загальна характеристика акцентуацій характеру

Акцентуації характеру відображають індивідуальні особливості особистості, які можуть бути як позитивними, так і негативними. Наприклад, підвищена емоційність може сприяти творчій діяльності, але в екстремальних ситуаціях призводити до надмірних реакцій. Таким чином, акцентуації характеру є важливою складовою особистісного розвитку і можуть впливати на поведінку, мотивацію та соціальну адаптацію людини.

Акцентуованість рис характеру виробляється за суспільних умов життя під впливом інтересів, специфіки контактів у колективі, проте, як свідчать дослідження, засадами стосовно них є своєрідні вроджені індивідуальні особливості, що й утворюють ґрунт для виникнення акцентуації за відповідних соціальних умов [20, с. 518].

Як вважає відомий німецький психіатр К. Леонгард, у 20-50% людей деякі риси характеру настільки загострені (акцентуовані), що це за певних обставин призводить до однотипних конфліктів і нервових зривів [26, с. 189].

Карл Леонгард виділив десять основних типів акцентуацій характеру:

1. Гіпертимний тип: Характеризується підвищеним настроєм, оптимізмом, активністю, схильністю до ризику.

Люди цього типу легко встановлюють контакти, але можуть бути легковажними та недисциплінованими. Вони часто виявляють ініціативу, але можуть мати труднощі з виконанням довгострокових зобов'язань [24, с. 34].

Крім того, люди з гіпертимним типом акцентуації можуть бути більш дратівливими, втрачати інколи самоконтроль і менш серйозно ставитися до своїх обов'язків. Вони важко переносять одноманітну діяльність, вимушену самотність та сувору дисципліну.

Гіпертимні люди рідко самі ініціюють конфлікти, але можуть бурхливо реагувати на зауваження. Основний конфлікт виникає через недостатньо відповідальне ставлення емоційно напружених особистостей до своїх обов'язків.

Такий тип акцентуації характеру зазвичай не асоціюється з високим ризиком розвитку психічних розладів. Проте, у деяких випадках, надмірна активність і схильність до ризику можуть призводити до проблем, таких як вигорання або поведінкові розлади. Важливо, щоб гіпертимні особистості знаходили баланс між своєю активністю і необхідним відпочинком для підтримки психічного і фізичного здоров'я [10, с. 348].

2. Дистимний тип акцентуації характеру характеризується загальним зниженим настроєм, схильністю до песимізму, інтроверсії, і схильністю до самоаналізу.

Люди цього типу зазвичай відзначаються низькою активністю, відсутністю інтересу до соціальної взаємодії та прагненням до усамітнення. Дистимні особистості часто виглядають пригніченими, замкнутими і пасивними.

Дистимні особистості часто уникають соціальних взаємодій, надаючи перевагу усамітненню. Вони не прагнуть до нових знайомств і можуть мати обмежене коло спілкування. В соціальних ситуаціях вони часто виглядають замкнутими, тримаються осторонь і рідко ініціюють контакти. Їхня невпевненість у собі та схильність до самокритики може призводити до труднощів у встановленні і підтриманні стосунків [23, с. 84].

Дистимний тип акцентуації характеру підвищує ризик розвитку депресивних розладів. Схильність до негативного мислення і постійного смутку може призводити до хронічної депресії і тривожних розладів. Люди цього типу можуть потребувати психологічної підтримки і терапії для поліпшення свого психічного стану і підвищення рівня адаптації до життєвих умов [15, с. 265].

Незважаючи на те, що такі люди часто можуть уникати контакту з іншими, для них соціальна підтримка важливою. Наявність друзів і близьких, які розуміють і підтримують, може значно покращити їхній емоційний стан. Важливо заохочувати таких людей до участі у соціальних заходах і підтримувати їх у розвитку нових інтересів і хобі.

3. Циклотимний тип акцентуації характеру характеризується періодичними змінами настрою, які варіюються від підвищеного до зниженого.

Люди з циклотимною акцентуацією демонструють емоційну нестабільність, що може значно впливати на їх поведінку, стосунки і професійну діяльність [1, с. 11].

У фазах підвищеного настрою вони схильні до гіперактивності, оптимізму, високої соціальної активності та творчості. У періоди зниженого настрою ці люди можуть відчувати депресію, втому, песимізм і зниження інтересу до звичних справ. Ці емоційні коливання можуть тривати від декількох днів до декількох тижнів або, навіть, місяців [40, с. 536].

Циклотимний тип акцентуації характеру може підвищувати ризик розвитку біполярного розладу і депресії. Постійні емоційні коливання можуть призводити до хронічного стресу, тривожних розладів і інших психічних проблем. Важливо своєчасно виявляти і лікувати ці стани, щоб запобігти погіршенню психічного здоров'я [11, с. 243].

4. Збудливий тип акцентуації характеру характеризується підвищеною імпульсивністю, дратівливістю, і схильністю до агресії.

Люди з цією акцентуацією часто виявляють швидкі та різкі емоційні реакції на зовнішні подразники, що може призводити до конфліктних ситуацій і соціальних труднощів.

Люди з збудливим типом акцентуації характеру часто вступають у конфлікти з оточуючими через свою дратівливість і імпульсивність. Вони можуть бути ворожими і агресивними, що ускладнює підтримання стабільних і гармонійних стосунків. Їхня схильність до конфліктної поведінки може призводити до соціальної ізоляції та труднощів у міжособистісних стосунках [15, с. 265].

Збудливий тип акцентуації характеру може підвищувати ризик розвитку психічних розладів, таких як тривожні розлади, депресія, і різні поведінкові проблеми. Їхня схильність до агресії і конфліктів може призводити до

постійного стресу і психологічного виснаження. Такі особистості часто потребують професійної психологічної допомоги для навчання ефективним методам управління гнівом і стресом [40, с. 536].

5. Застрягаючий тип акцентуації характеру відзначається схильністю до тривалих переживань, фіксації на образах і образливості.

Люди з цією акцентуацією довго пам'ятають образи і переживають їх, що може призводити до ревнощів, підозрливості і конфліктності. Вони мають труднощі з відпущенням минулих подій і часто застряють у негативних емоціях [18, с. 489].

Люди з застрягаючим типом часто мають труднощі у встановленні та підтриманні гармонійних стосунків через свою схильність до конфліктності і підозрливості. Вони можуть бути ворожими і недовірливими, що ускладнює їхні соціальні взаємодії. Застрягаючі особистості схильні до ревнощів у стосунках і часто підозрюють своїх партнерів у невірності або інших негативних діях [25, с. 18].

Тому застрягаючий тип акцентуації характеру може підвищувати ризик розвитку психічних розладів, таких як депресія, тривожні розлади і параноїдні стани. Їхня схильність до фіксації на негативних емоціях і подіях може призводити до хронічного стресу і психологічного виснаження. Такі особистості часто потребують психологічної підтримки для навчання ефективним методам управління емоціями [32, с. 120].

6. Педантичні особистості зазвичай мають стабільний настрій, але можуть бути схильними до тривожності через невідповідність своїх високих стандартів.

Їхня емоційна реакція на події зазвичай спокійна, але вони можуть проявляти нервозність і занепокоєння, коли щось йде не за планом. Вони часто переживають за дрібниці і можуть мати труднощі з прийняттям швидких рішень [5, с. 8].

У соціальних взаємодіях педантичні особистості можуть бути дуже вимогливими як до себе, так і до інших. Вони очікують, що оточуючі будуть

дотримуватися тих самих високих стандартів, що й вони самі. Це може призводити до конфліктів і напружених стосунків, оскільки не всі можуть відповідати їхнім очікуванням.

У професійній діяльності педантичні особистості можуть досягати високих результатів завдяки своїй ретельності та відповідальності. Вони підходять для роботи, що вимагає високої точності, таких як бухгалтерія, юриспруденція, наукові дослідження та інженерія. Однак, їхня схильність до педантизму може призводити до затримок у виконанні завдань, оскільки вони можуть витратити багато часу на перевірку і переробку деталей [30, с. 160].

7. Тривожний тип акцентуації – це про відчуття постійної тривоги, навіть, у відсутності явних причин для неї. Такі люди можуть переживати відчуття страху, напруги і невпевненості у собі. Вони часто очікують негативних подій і переживають за свою здатність впоратися з проблемами. Їхня емоційна реакція на події зазвичай включає надмірне занепокоєння і неспокій.

У соціальних взаємодіях тривожні особистості зазвичай дуже обережні і сором'язливі. Вони уникають нових знайомств і ситуацій, де можуть бути осміяні або відкинуті. Ці люди часто мають труднощі з встановленням і підтриманням соціальних зв'язків, оскільки їхній страх бути неправильно зрозумілими або засудженими змушує їх триматися осторонь. Вони можуть бути надзвичайно дисциплінованими і слухняними, але внутрішньо постійно сумніваються і побоюються [25, с. 17].

8. Емотивний тип акцентуації характеру характеризується підвищеною чутливістю, емоційністю, і співчутливістю. Люди з цією акцентуацією схильні до глибоких і тривалих переживань, вони швидко реагують на емоційні стимули і часто переживають сильні емоційні реакції на події, що відбуваються навколо них.

Ці люди дуже емоційно відкриті і можуть легко показувати свої почуття іншим. Їхня емоційна реакція на події зазвичай включає велику кількість співчуття і підтримки для оточуючих. У соціальних взаємодіях емотивні

особистості дуже чутливі до потреб і почуттів інших людей. Вони часто виявляють високу емпатію і здатні глибоко розуміти і співчувати іншим. Такі люди часто є доброзичливими і підтримуючими друзями та партнерами, які завжди готові допомогти і підтримати у важкі моменти. Їхня чутливість може також призводити до того, що вони легко вразливі до критики і негативних реакцій з боку оточуючих [33, с. 111].

9. Демонстративні особистості мають яскраво виражені емоції, які часто показують оточуючим.

Вони можуть легко плакати або сміятися, їхні емоції часто змінюються залежно від ситуації. Важливою характеристикою є їхня схильність до драматизації подій, перебільшення своїх почуттів і переживань [17, с. 59].

Демонстративні особистості зазвичай дуже активні і комунікабельні. Вони часто прагнуть бути в центрі уваги і можуть використовувати різні методи для досягнення цього, включаючи перебільшення своїх досягнень або маніпулювання іншими людьми. Вони можуть легко заводити нові знайомства і користуватися популярністю у соціальних колах, але їхні стосунки можуть бути поверхневими і короткотривалими [30, с. 175].

Демонстративний тип акцентуації характеру може підвищувати ризик розвитку психічних розладів, таких як істеричний розлад особистості. Їхня схильність до перебільшення і драматизації може призводити до хронічного стресу і психологічного виснаження. Такі особистості часто потребують психологічної підтримки для навчання ефективним методам управління своїми емоціями і зменшення рівня стресу [40, с. 186].

10. Екзальтований тип акцентуації характеру характеризується підвищеною емоційністю, схильністю до яскравих, інтенсивних переживань і схильністю до екстремальних реакцій.

Люди з цим типом акцентуації можуть швидко змінювати свій настрій, переходячи від стану радості до відчаю і навпаки. Вони мають схильність до драматизації своїх почуттів і можуть бути дуже емоційно відкритими.

Вони легко встановлюють контакти і можуть бути дуже дружніми та доброзичливими. Їхня схильність до драматизації і перебільшення своїх почуттів може робити їх центром уваги у соціальних колах. Вони можуть бути дуже підтримуючими друзями, але їхня емоційна нестабільність може також створювати конфлікти і непорозуміння [15, с. 266].

Екзальтовані особистості можуть проявляти високу креативність і енергію, особливо у сферах, що вимагають емоційної залученості та взаємодії з іншими людьми, таких як мистецтво, культура, психологія або соціальна робота. Їхня здатність до глибокого співпереживання і емоційної виразності може бути корисною, але їхня схильність до перебільшення і емоційної нестабільності може створювати труднощі у колективі [32, с. 134].

Отже акцентуації характеру представляють собою крайні варіанти нормальних рис особистості, що проявляються у надмірній виразності окремих властивостей. Вони не є патологією, але можуть впливати на життя людини, підвищуючи ризик розвитку психічних розладів у несприятливих умовах. Кожен тип акцентуації має свої унікальні особливості, які визначають емоційний стан, соціальні взаємодії та професійну діяльність людини.

1.3 Прояви акцентуацій характеру у навчальній діяльності

Акцентуації характеру мають значний вплив на поведінку студентів у навчальному процесі. Вони можуть впливати на мотивацію, міжособистісні стосунки, стиль навчання і здатність до адаптації.

О. Ємельянова є відомою українською психологинєю, роботи якої були спрямовані на дослідження акцентуацій характеру в контексті навчальної діяльності та соціальної адаптації.

Вона розвинула ідеї своїх попередників, враховуючи сучасні соціально-культурні зміни та їх вплив на формування особистості. Її теорія включає кілька важливих аспектів:

Акцентуації характеру суттєво впливають на навчальну успішність студентів, їх мотивацію та ставлення до навчання. Наприклад, гіпертимні

студенти можуть бути активними та ініціативними, але водночас їм може бракувати дисципліни та концентрації [19, с. 191];

Акцентуації характеру мають вплив на здатність студентів адаптуватися до соціального середовища, встановлювати та підтримувати соціальні контакти. Лабільні студенти можуть швидко змінювати настрій, що ускладнює їхні соціальні взаємодії [14, с. 227].

Також О. Ємельянова розробила методики для підтримки студентів з різними типами акцентуацій характеру, що враховують їхні індивідуальні особливості. Вона пропонує інтегровані підходи до навчання та виховання, що включають індивідуальні та групові консультації, психолого-педагогічні тренінги та інші форми підтримки.

Розуміння акцентуацій характеру дозволяє викладачам адаптувати методи навчання відповідно до індивідуальних потреб студентів. Це особливо важливо для студентів з різними типами акцентуацій, які можуть мати різні стилі навчання та потреби в підтримці [16, с. 258].

Наприклад, студенти з гіпертимним типом можуть потребувати більшої структури і контролю для завершення завдань, тоді як циклотимні студенти можуть вимагати гнучкості в термінах виконання завдань через зміни настрою і продуктивності [39].

Врахування акцентуацій характеру може сприяти покращенню академічних результатів студентів. Студенти, які відчувають, що їхні потреби розуміють і враховують, можуть бути більш мотивованими і залученими до навчального процесу. Наприклад, тривожні студенти, які отримують підтримку в подоланні своєї тривожності, можуть більш впевнено брати участь у класних обговореннях і показувати кращі результати на іспитах [29, с. 92].

Крім того, знання про акцентуації характеру може допомогти вчителям та викладачам уникнути конфліктів і покращити стосунки з учнями. Розуміння цих характеристик дозволяє викладачам розробляти ефективні стратегії для управління поведінкою та створення гармонійного навчального середовища.

Акцентуації характеру часто впливають на емоційний стан студента, тому викладачі, які розуміють ці прояви, можуть краще емоційно підтримувати їх і допомагати студентам справлятися з труднощами [21, с. 179].

Знання по цій темі допомагає студентам розвивати навички саморегуляції та емоційного самоконтролю. Це важливо для всіх типів акцентуацій, які можуть проявлятися у студентів, оскільки це допомагає їм краще керувати своїми емоціями, поведінкою та процесом навчання.

Наприклад, педантичні студенти можуть навчитися встановлювати реалістичні цілі і ефективно управляти своїм часом, що зменшує стрес і покращує навчальні результати [30, с. 145].

Оскільки акцентуації характеру можуть підвищувати ризик розвитку психічних розладів, то викладачі, які розуміють ці прояви, можуть своєчасно виявляти ознаки проблем і надавати необхідну підтримку або направляти студентів до відповідних фахівців. Це сприяє збереженню психічного здоров'я студентів і запобіганню розвитку серйозних психічних розладів [36, с. 220].

Якщо звернутися до класифікації за Леонгардом, то характеристика наступних акцентуацій у навчальній діяльності буде такою:

- Студенти з гіпертимним типом акцентуації характеризуються високим рівнем активності, оптимізмом та ентузіазмом. Вони легко залучаються до нових проєктів, проявляють ініціативу і швидко адаптуються до змін [31, с. 216].

Такі студенти активно беруть участь у дискусіях, задають багато запитань і виявляють цікавість до різних предметів. Їхня енергія може позитивно впливати на навчальну атмосферу.

Вони часто є лідерами в групі, добре працюють у команді і допомагають іншим. Однак їхня схильність до недисциплінованості може призводити до поверхневого підходу до завдань. Також ініціативність і креативність допомагають знаходити нестандартні рішення. Але іноді таким людям не вистачає наполегливості для доведення справ до кінця [39].

- Студенти з дистимною акцентуацією характеру часто мають низьку активність, пригнічений настрій та схильність до песимізму.

Вони можуть мати труднощі у взаємодії з іншими, уникають конфліктів та соціальних ситуацій. У навчальній діяльності такі студенти можуть виявляти низьку мотивацію, що призводить до зниження успішності.

Їхній підхід до виконання завдань може бути повільним, що вимагає додаткової підтримки з боку викладачів. Дистимні студенти схильні до глибокого аналізу ситуацій, що може бути корисним у науковій діяльності, але також може призводити до затягування прийняття рішень та виконання завдань.

- Циклотимні студенти в періоди високого настрою демонструють високу працездатність і креативність, але під час низького настрою їм важко зосередитися і виконувати завдання.

Їхні емоції можуть швидко змінюватися, що впливає на їхню взаємодію з однолітками і викладачами. Викладачі можуть допомогти цим студентам, надаючи гнучкі терміни для виконання завдань і підтримуючи їх у важкі періоди [22, с.203].

- Студенти із збудливим типом можуть бути імпульсивними, легко дратівливими і схильними до агресії. Це може призводити до конфліктів з однолітками і викладачами.

Вони можуть раптово змінювати свою поведінку, що ускладнює їхню взаємодію в групі. Їхня агресивність і дратівливість можуть призводити до частих конфліктів з однолітками і викладачами.

У студентів із збудливою акцентуацією можуть бути труднощі з концентрацією уваги і виконанням тривалих завдань, що впливає на їхню успішність. Викладачам важливо встановлювати чіткі правила поведінки і забезпечувати підтримку для розвитку навичок самоконтролю [33, с. 80].

- Студенти із застрягаючим типом тривалий час переживають образи і несправедливості, що впливає на їхню мотивацію і стосунки з оточуючими [37, с. 413].

Вони довго пам'ятають образи і можуть тримати злість на викладачів або однолітків, що створює напруженість у навчальній групі. Також вони часто підозрюють інших у поганих намірах, що ускладнює командну роботу і стосунки у групі. Їм може знадобитися допомога у розвитку навичок емоційного самоконтролю і вирішення конфліктів.

- Педантичні студенти відзначаються надмірною ретельністю і схильністю до перфекціонізму. Вони витрачають багато часу на виконання завдань, прагнучи до досконалості, що може призводити до затримок і стресу.

Вони прагнуть досягати високих стандартів у всьому, що роблять, що може призводити до перевантаження і затримок. Їхня увага до деталей і бажання зробити все ідеально може сповільнювати виконання завдань.

Постійний тиск досягнення досконалості може викликати у них стрес і тривожність. Викладачі можуть підтримувати цих студентів, допомагаючи встановлювати реалістичні цілі і розвивати навички управління часом.

- Студенти з тривожним типом акцентуації часто переживають сильну тривожність і невпевненість у собі, що може перешкоджати їхньому успіху у навчанні. Вони можуть відчувати сильне занепокоєння з приводу навчання, боятися невдач і негативної оцінки.

Через страх осміяння тривожні студенти можуть уникати участі в класних обговореннях і виступах перед аудиторією. Викладачам важливо створювати підтримуюче середовище, надавати позитивний зворотний зв'язок і допомагати розвивати навички подолання тривожності [29, с. 92].

- Емотивні студенти відзначаються високою емоційною чутливістю і схильністю до співпереживання. Вони легко вразливі до критики і переживають сильні емоційні реакції на події.

Також можуть сильно реагувати на будь-яку критику або негативні коментарі, що може впливати на їхню самооцінку і мотивацію.

Їхня здатність до емпатії допомагає їм бути хорошими командними гравцями, але їхні емоції можуть також створювати труднощі у виконанні завдань.

- Студенти з демонстративною акцентуацією характеру прагнуть бути в центрі уваги, вони схильні до фантазування і артистичності. Такі студенти можуть використовувати різні методи для досягнення своїх цілей, іноді, навіть, нечесні.

Їхня навчальна діяльність часто супроводжується демонстративними виступами, вони можуть виділятися в колективі завдяки своїй артистичності та харизмі, але їхня схильність до перебільшення та прикрашання фактів може викликати недовіру з боку однолітків та викладачів [34].

- Студенти з екзальтованою акцентуацією характеру відзначаються високою емоційністю, схильністю до захоплення та надмірного оптимізму.

Вони можуть легко захоплюватися новими ідеями та проєктами, однак часто не доводять їх до кінця через швидке зниження інтересу. Є здатними на високі досягнення в навчанні за умови підтримки та заохочення з боку викладачів. Екзальтовані студенти можуть бути дуже творчими та оригінальними у своїх підходах до вирішення завдань, але потребують контролю для уникнення хаосу в навчальній діяльності.

Акцентуації характеру значно впливають на навчальну діяльність студентів, визначаючи їхню поведінку, ставлення до навчання та взаємодію з оточуючими.

Отже, розуміння проявів акцентуацій характеру у навчальній діяльності є критично важливим для створення сприятливого навчального середовища, яке враховує індивідуальні потреби студентів.

Засвоєння особистістю суспільних еталонів, тобто комунікативних норм і правил, полегшує процес спілкування, допомагає швидко зорієнтуватися й правильно відреагувати на ті чи інші типові риси людей. Це має особливе значення для особистості, що формується. Отримана в процесі

міжособистісної взаємодії інформація робить дитину учасником обміну між людьми моделями поведінки, типами діяльності й спілкування, цілями тощо.

Це дозволяє підвищити мотивацію і академічні результати, зменшити конфлікти, надати емоційну підтримку, розвинути навички саморегуляції і запобігти розвитку психічних розладів[2, с. 12].

Висновок до розділу 1

Розкрили трактування поняття акцентуації в психологічній науці, де перш за все, проаналізували еволюцію поняття акцентуації характеру в психологічній науці.

Також розглянули різні підходи до розуміння цієї категорії, включаючи психоаналіз, поведінкову, гуманістичну та когнітивну психологію. Встановили, що кожен із цих підходів вніс значний внесок у розуміння природи характеру та темпераменту, що дозволило отримати більш комплексне уявлення про людську поведінку.

Описали загальну характеристику акцентуацій характеру, зокрема, розглянули типи акцентуацій, запропоновані К. Леонгардом, а саме: гіпертимний, дистимічний, циклоїдний, збудливий, застрягаючий, педантичний, тривожний, емоційний, демонстративний та екзальтований типи акцентуацій.

Дізналися, що акцентуації характеру можна вважати як крайні варіанти нормальних рис особистості, які проявляються у надмірній виразності окремих властивостей. Вони не є патологією, але можуть впливати на життя людини, підвищуючи ризик розвитку психічних розладів у несприятливих умовах.

Виявили прояви акцентуацій характеру у навчальній діяльності, а саме унікальні особливості кожного типу акцентуації, які визначають емоційний стан, соціальні взаємодії та професійну діяльність людини. Крім того, дослідили, як акцентуації характеру впливають на навчальну діяльність

студентів. Висвітлили, що вони значно визначають поведінку студентів, їхнє ставлення до навчання та взаємодію з оточуючими.

Вважається, що розуміння проявів акцентуацій характеру в навчальній діяльності має вирішальне значення для створення якісного освітнього середовища, яке враховує індивідуальні потреби студентів. Це, у свою чергу, допомагає підвищити мотивацію та успішність, зменшити конфліктність, забезпечити емоційну підтримку, розвинути навички саморегуляції та попередити розвиток психічних розладів.

Таким чином, перший розділ дозволив розкрити поняття акцентуації в психологічній науці, описати загальні характеристики акцентуацій характеру та виявити їхні прояви у навчальній діяльності, що є важливими для подальшого дослідження та практичного застосування у освітньому процесі.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМИ АКЦЕНТУАЦІЯМИ ХАРАКТЕРУ

2. 1. Організація дослідження та опис методик

З метою виконання основних завдань кваліфікаційної роботи нами було проведено емпіричне вивчення особливостей навчальної успішності студентів з різними акцентуаціями характеру.

У дослідженні взяли участь 35 студентів, а саме 29 дівчат та 6 хлопців, які добровільно погодилися заповнити анкету та пройти тестування (див. рис.2.1.1)

Рис. 2.1.1 Кількість досліджуваних за статтю

Серед учасників дослідження були студенти різних курсів та спеціальностей віком 18-28 років (див. рис.2.1.2)

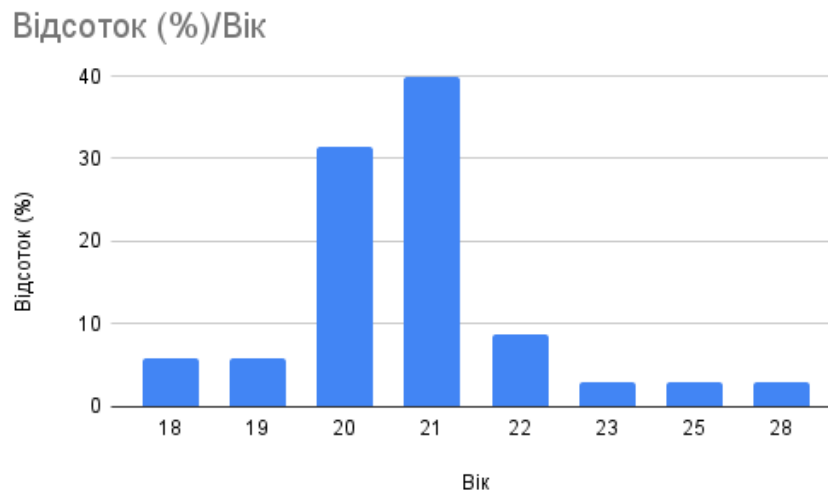

Рис. 2.1.2 Кількість досліджуваних за віком

Для вивчення акцентуацій характеру та їх впливу на навчальну успішність нами обрано наступні діагностичні методики:

1. Методика Леонгарда-Шмішека для визначення типів акцентуацій характеру;
2. Оцінка навчальної успішності студентів шляхом аналізу середнього балу кожного респондента;
3. Методи математичної статистики: описова статистика, кореляційний аналіз.

Розглянено більш детально опис методик, що використані в нашому емпіричному дослідженні.

Особистісний опитувальник для визначення типу акцентуації був розроблений Г. Шмішеком (Schmieschek Fragebogen) на основі концепції К. Леонгарда і вперше опублікований в 1970 р. Метою опитувальника є визначення типів акцентуацій характеру у особистостей.

З його допомогою виявляються наступні десять типів акцентуації: гіпертимність, збудливість, емотивність, дистимія (депресивність), невротичність (тривожно-боязка акцентуація), інтроєктивна (афективно-екзальтована) акцентуація, циклотимічна (афективно-лабільна) акцентуація,

застрягаючий (паранойяльна акцентуація), педантизм (ригідна акцентуація) і демонстративність [26, с. 56-57].

Цей тест складається з 88 тверджень, на які респонденти повинні відповісти «так» або «ні», виходячи зі свого власного досвіду та відчуттів.

Обробка отриманої інформації проводилася підрахунком балів за кожною шкалою відповідно до стандартного ключа. Загальна сума балів за кожен шкалу дозволяє визначити рівень виразності акцентуації: низький, середній, підвищений або високий.

Максимальний показник по кожному виду акцентуації дорівнює 24 балам. Ознакою наявності акцентуації, тобто сильної виразності даної властивості, вважається показник, що перевищує 19 балів. Якщо результати будуть від 13 до 18, можна вважати, що акцентуація середньої вираженості. Результати від 0 до 12 свідчать про низький показник.

Обробку результатів здійснювали відповідно до ключа, підраховуючи суми балів за кожною шкалою. Це дозволило визначити домінуючий або декілька типів акцентуацій характеру у кожного респондента.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Описова статистика акцентуацій характеру і аналіз середніх оцінок студентів показують значну варіативність даних. Середні значення показує помірний і високий рівень акцентуацій, особливо неврівноважений та екзальтований типи. Високий середній бал вказує на стабільну навчальну успішність у досліджуваних. Також високі результати стандартних відхилень вказують на широкий діапазон значень, що свідчать про різні характери студентів (див. табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Показники	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Середній бал
Середнє	14	15	17	11	14	17	11	13	12	17	4,34286
Стандартна помилка	0,8	0,6	0,8	0,7	0,9	0,8	0,8	1,1	1	1,1	0,1226
Стандартне відхилення	5	3,8	4,7	3,9	5,2	4,7	4,7	6,2	6	6,5	0,72529
Мінімум	3	6	6	4	3	3	2	0	3	0	3
Максимум	24	24	24	20	24	24	20	24	24	24	5

Табл. 2.2.1. Описова статистика акцентуацій характеру та навчальної успішності студентів(I - Демонстративність; II - Застрагання; III - Педантичність; IV - Збудливість; V - Гіпертимність; VI - Дистимність; VII - Тривожність; VIII - Екзальтованість; IX - Емотивність; X – Циклотимність).

Згідно результатів досліджувані демонструють наступне:

Середній показник гіпертимності студентів склав 14,23 %, що свідчить про помірний рівень цієї акцентуації, який характеризується помірною активністю та оптимізмом. Високий рівень стандартного відхилення 5,01 % вказує на значну різницю варіативності, тобто студенти значно відрізняються за рівнями прояву гіпертимності. Найнижчий бал для цього типу акцентуації становить 3, а найвищий – 24, що вказує на широкий діапазон враженості прояву гіпертимності.

Ригідність має середнє значення 14,86 % і стандартне відхилення 3,80 %, що вказує на помірну варіацію рівнів цієї акцентуації, вказуючи на більшу стабільність показників вибірки. Загалом студенти демонструють помірно підозрілість, образливість, мстивість та вимогливість до себе або інших. Мінімальна оцінка ригідності становить 6, а максимальна оцінка – 24, що відображає варіабельність акцентуації від низького до високого.

Середній рівень емотивності студентів 16,89 %, емоційна чутливість є помірно високою. Значне стандартне відхилення 4,72 % свідчить про значні відмінності в рівнях емотивності студентів. Найнижче значення емотивності – 6, а найвище – 24, що свідчить про широкий діапазон емоційних реакцій.

Педантичність студентів характеризується середнім значенням 11,20 %, що вказує на низький рівень схильності до ретельності, обережності, акуратності та організованості. Стандартне відхилення 3,92 % вказує на помірну варіативність рівнів педантичності у студентів, тобто значення не дуже сильно відрізняються одне від одного. Мінімальне значення педантичності – 4, а максимальне – 18.

Середнє значення тривожності студентів – 13,89 %. Саме проміжний рівень цієї акцентуації характеризує схильність до тривожності та дратівливості. Деякі студенти є боязкими, покірними та сором'язливими, але таких менше половини. Стандартне відхилення 5,20 % вказує на значну варіабельність рівнів тривожності, тобто рівень тривожності у студентів значно відрізняється. Мінімальне значення тривоги – 3, а максимальне – 24.

Циклотимність серед студентів має середнє значення 17,06 %, що свідчить про помірно високий рівень лабільності настрою. Багато респондентів проявляють часту зміну інтересів, думок та циклічну зміну контактності з іншими. Стандартне відхилення 4,70 % демонструє значну варіабельність рівнів циклотимності, студенти мають різні рівні цієї акцентуації. Найнижче значення циклотимності – 3, найвище – 24, що вказує на широкий діапазон вираженості циклотимності.

Середнє значення демонстративності серед студентів - 11,49 %. Такий результат показує, що тенденція до привернення уваги та демонстраційної поведінки знаходиться дещо на нижчому рівні. Студенти можуть проявляти успішність у творчості, бажання бути у центрі усіх подій, але їх мене за половину. Стандартне відхилення 4,71 % вказує на помірну варіативність рівнів демонстративності. Мінімальне значення демонстративності – 2, максимальне – 20.

У студентів з неврівноваженим типом акцентуації середнє значення становить 12,77 % – помірний рівень емоційної нестабільності. Високе стандартне відхилення 6,23 % свідчить про значну варіативність рівнів неврівноваженості, тобто одні студенти можуть бути імпульсивними,

конфліктними, дратівливими і дещо жорстокими, а інші без таких проявлень. Мінімальне значення неврівноваженості – 0, максимальне – 24, тобто присутня найбільша варіативність рівнів цієї акцентуації.

Дистимність у студентів характеризується середнім значенням 12,26 %. Помірний рівень прояву даної акцентуації говорить про деяку схильність до депресивного настрою, самотності, песимізму та пасивності. Значне стандартне відхилення 6,02 % свідчить про широку варіативність рівнів дистимності. Мінімальне значення дистимності – 3, максимальне – 24.

Екзальтований тип акцентуації студентів має середнє значення 17,14 %. Це свідчить про помірно високий рівень емоційної збудливості. Багато студентів є артистичними, комунікабельними, вміють надихатися чимось та потребують багато спілкування. Стандартне відхилення 6,53 % демонструє значну варіативність рівнів екзальтованості. Мінімальне значення екзальтованості – 0, максимальне – 24.

Середній бал студентів має середнє значення 4,34 %, що вказує на дуже високий рівень навчальної успішності серед вибірки. Практично всі студенти серйозно ставляться до навчання, є відповідальними та старанними. Низьке стандартне відхилення 0,55 % вказує на невелику варіативність середніх балів, що свідчить про відносну стабільність навчальної успішності. Мінімальне значення середнього балу – 3, максимальне – 5.

Перейдемо до інтерпретації результатів дослідження за тестом-опитувальником Леонгарда-Шмішека. Загальні кількісні показники отриманих результатів подано у таблиці 2.2.2

Таблиця 2.2.2

Тип акцентуації	% Низький рівень	% Середній рівень	% Високий рівень
Гіпертимність	28.57%	62.86%	8.57%
Ригідність	37.14%	57.14%	5.71%
Емотивність	17.14%	45.71%	37.14%
Педантичність	62.86%	31.43%	5.71%
Тривожність	40.00%	40.00%	20.00%
Циклотимність	17.14%	48.57%	34.29%
Демонстративність	62.86%	34.29%	2.86%
Неврівноваженість	60.00%	31.43%	8.57%
Дистимність	57.14%	22.86%	17.14%
Екзальтованість	25.71%	22.86%	48.57%

Табл. 2.2.2. Кількісні показники акцентуованості студентів за тестом-опитувальником Леонгарда-Шмішека

Згідно з таблицею 2.2.2, бачимо, що у респондентів середній рівень гіпертимності (62,86%) і низький (28,57%). Це говорить про те, що більшість респондентів схильні до оптимізму, зайнятості та активності, але їх вираженість не надто висока. Низький рівень гіпертимності вказує на те, що деякі з респондентів не виявляють значної активності або соціальної орієнтації, не бажають бути соціально залученими.

Що стосується ригідності, то перевага віддається респондентам із середнім рівнем (57,14%) і низьким рівнем (37,14%). Це показує, що більшість респондентів мають помірний рівень ригідності, що дозволяє їм залишатися гнучкими у своїх діях та думках. Респонденти з більш низьким рівнем ригідності демонструють ще більшу гнучкість і пристосованість, не бояться змін.

Емотивний тип акцентуації має досить рівномірний розподіл між середнім (45,71%) і високим (37,14%) рівнями. Високий рівень емотивності свідчить про значну емоційну чутливість респондентів, що може вплинути на їх освітню діяльність та соціальні взаємодії. Студенти із середнім рівнем

можуть бути дещо плаксивими, але частіше не так розчулюються як студенти із високим показником.

Для педантичності більшість респондентів мають низький рівень (62,86%), що свідчить про відсутність надмірної уваги до деталей та перфекціонізму у більшості студентів. Їм не дуже важливо бути акуратними, зібраними та контролюючими які-небудь процеси.

Щодо тривожності, рівномірно розподілені середній (40%) та низький рівень (40%), що вказує на те, що більшість студентів відчувають тривогу в межах норми. Високий рівень тривожності (20%) свідчить про часті зміни рішень і страх невдачі у деяких респондентів. Вони можуть часто недооцінювати себе та вимагати від себе більше, ніж можуть.

Циклотимний тип акцентуації має також значний розподіл серед середнього (48,57%) та високого (34,29%) рівнів. Це свідчить про схильність до зміни настрою та емоційної нестабільності у значної частини студентів. У багатьох випадках на них дуже впливають зовнішні обставини та різні події у їхньому житті.

Демонстративність переважно представлена низьким рівнем (62,86%). Це вказує на те, що у більшості студентів відсутнє бажання привертати до себе увагу та бути у центрі подій. Їм не так важливо подібатися іншим людям та бути у постійному контакті з ними.

Неврівноваженість також має більшість з низьким рівнем (60%), що свідчить про відносну емоційну стабільність у більшості респондентів. Проявляється терпимість, спостережливість, вміння аналізувати, що не скажеш про людей з високим рівнем цієї акцентуації.

Дистимність переважає низький рівень (57,14%) – відсутність схильності до депресивних та песимістичних настроїв у більшості респондентів. Їх не засмучують незначні проблеми, вони рідко, коли є млявими та пасивними.

Екзальтований тип акцентуації є на високому рівні у значної частини досліджуваних (48,57%), що свідчить про схильність до емоційної нестабільності та емоційних вибухів. У таких студентів багато енергії, яку

вони не дуже вміють направляти у потрібне русло, адже часто можуть робити необдумані вчинки, про які згодом можуть жалкувати.

Таким чином, більшість респондентів мають середній або низький рівень акцентуацій характеру, що свідчить про їхню здатність до адаптації та відсутність надмірної емоційної вираженості. Високий рівень деяких акцентуацій, таких як екзальтованість та емотивність свідчить про потребу в додатковій емоційній підтримці та розумінні з боку викладачів та психологів.

Для детального аналізу навчальної успішності студентів було розраховано середні бали кожного респондента. За результатами дослідження, середній бал серед студентів розподілився наступним чином:

Таблиця 2.2.3

Середній бал	Кількість студентів	Кількість досліджуваних, у %
5	17	48,57%
4	13	37,14%
3	5	14,29%

Табл. 2.2.3. Розподіл досліджуваних за середнім балом у навчанні

Згідно з даними, більшість студентів (48,57%) отримали середній бал 5, що свідчить про високий рівень навчальної успішності серед респондентів. Середній бал 4 отримали 37,14% студентів, що також вказує на добрі академічні результати. Лише, 14,29% студентів мають середній бал 3, що може вказувати на деякі труднощі у навчанні.

Для визначення взаємозв'язку між середнім навчальним балом та акцентуаціями характеру студентів було проведено кореляційний аналіз. Результати аналізу представлені в таблиці 2.2.4:

Таблиця 2.2.4

Акцентуація характеру	Кореляція із середнім балом
Гіпертимність	-0,022217059
Ригідність	-0,13119662
Емотивність	0,217965708
Педантичність	0,016565252
Тривожність	-0,129662923
Циклотимність	-0,005913085
Демонстративність	0,018689294
Неврівноваженість	-0,25547616
Дистимність	0,039863514
Екзальтованість	-0,159659416

Табл. 2.2.4. Кореляційний аналіз між середнім навчальним балом і акцентуаціями характеру студентів

Згідно з отриманими результатами кореляційного аналізу:

- Емотивність має позитивну кореляцію з середнім балом (0,218), що свідчить про те, що більш емотивні студенти мають тенденцію до кращих навчальних результатів.

Це може бути пов'язано з тим, що емотивні студенти часто мають високий рівень емпатії та соціальної чутливості, що допомагає їм краще взаємодіяти з викладачами та однокурсниками. Їхня емоційна чутливість може сприяти глибшому розумінню матеріалу та більшій мотивації до навчання.

- Неврівноваженість показала найсильнішу негативну кореляцію з середнім балом (-0,255), що може вказувати на те, що студенти з вищою неуврівноваженістю мають гірші академічні результати.

Це може бути пов'язано з тим, що емоційна нестабільність часто супроводжується проблемами з концентрацією, підвищеним рівнем тривожності та частими змінами настрою, що негативно впливає на здатність студентів ефективно вчитися та здавати іспити.

- Екзальтованість має негативну кореляцію з середнім балом (-0,160). Студенти з високим рівнем екзальтованості часто мають емоційні вибухи, що може призводити до конфліктів та труднощів у навчанні.

Такі студенти можуть бути менш здатні до тривалої концентрації та організованості, що негативно впливає на їхні академічні результати.

- Ригідність також має негативну кореляцію з середнім балом (-0,131).

Студенти з високою ригідністю часто виявляють негнучкість у мисленні та поведінці, що може ускладнювати адаптацію до нових умов навчання та прийняття нових ідей. Це може впливати на їхню здатність ефективно вчитися та досягати високих академічних результатів.

Інші акцентуації, такі як гіпертимність (-0,022), педантичність (0,017), тривожність (-0,130), циклотимність (-0,006), демонстративність (0,019) та дистимність (0,040) показують дуже слабкі кореляції з середнім балом.

- Гіпертимність: низька кореляція (-0,022) свідчить про те, що оптимістичність та активність не мають суттєвого впливу на навчальну успішність.
- Педантичність: низька позитивна кореляція (0,017) вказує на те, що перфекціонізм і увага до деталей не мають значного впливу на навчальні результати.
- Тривожність: слабка негативна кореляція (-0,130) може свідчити про те, що тривога може трохи заважати навчальному процесу, але цей вплив не є значним.
- Циклотимність: низька кореляція (-0,006) вказує на те, що зміни настрою мають незначний вплив на навчальну успішність.
- Демонстративність: низька позитивна кореляція (0,019) свідчить про те, що демонстративність не впливає суттєво на навчальні результати.
- Дистимність: низька позитивна кореляція (0,040) вказує на те, що схильність до депресивних настроїв також має незначний вплив на навчальну успішність.

Кореляційний аналіз показав, що певні типи акцентуації характеру, такі як емотивність, неврівноваженість і екзальтованість, можуть мати істотний вплив на успішність студентів у навчанні.

Зокрема, емотивні студенти, як правило, досягають вищих навчальних результатів, тоді як неврівноважені та студенти із екзальтованою акцентуацією можуть зіткнутися з труднощами у навчанні.

Акцентуації інших досліджуваних практично не впливають на навчальну успішність, що вказує на те, що вони відіграють менш важливу роль у визначенні академічних успіхів студентів.

2.3. Практичні рекомендації для підвищення навчальної успішності студентів із акцентуаціями характеру

Практичні рекомендації щодо успішного навчання для студентів з різними акцентуаціями характеру можуть значно покращити успішність та загальний емоційний стан. Беручи до уваги індивідуальні особливості кожного типу акцентуації, можна адаптувати методику навчання для досягнення найкращого результату.

- Для студентів з гіпертимним типом акцентуації, що характеризуються високою активністю, оптимізмом, товариськістю і готовністю йти на ризик, важливо створити середовище навчання, яка максимально розкриватиме потенціал і підтримуватиме інтерес до навчання.

Студенти з гіпертимністю особливо добре реагують на інтерактивні та динамічні методи навчання. Для активного вираження думок і участі в командній роботі рекомендується використовувати обговорення, дискусії, рольові ігри та вправи. А оскільки у них часто багато ідей та ініціатив, то вони можуть брати участь в організації та проведенні заходів, конкурсів, виставок або наукових конференцій. Це не тільки підвищує їх мотивацію, але і сприяє розвитку лідерських якостей і організаторських здібностей.

Гіпертимні студенти часто проявляють творчість та активність, але можуть мати труднощі з навчанням, адже люблять відкладати відкладання

завдань на потім, тому важливо встановити чіткі терміни. Регулярні нагадування та спостереження з боку викладача допоможуть студентам залишатися організованими та уникати зволікань.

Також такі студенти часто потребують визнання своїх досягнень та постійної підтримки. Викладачам необхідно регулярно надавати зворотний зв'язок, відзначати успіхи студентів і мотивувати їх рухатися вперед. Похвала та позитивна оцінка їхніх зусиль значно підвищують самооцінку та бажання вчитися.

- Студенти з ригідною акцентуацією характеру характеризуються підвищеною стійкістю до змін, консерватизмом, педантичністю і схильністю до рутинної діяльності, тому викладачі повинні спиратися на чіткі структури та плани семінарів. Це допоможе студентам краще організувати свою діяльність і уникнути стресу невизначеності.

Викладачі повинні давати чіткі інструкції та докладні плани роботи для ефективності таких студентів.

Важливо встановити чіткі критерії оцінювання, щоб студенти розуміли, за якими параметрами буде оцінюватися їх робота. Це допоможе усунути невпевненість і додасть їм впевненості у своїх діях.

Оскільки ригідним студентам може бути важко адаптуватися до нових ситуацій і змін, важливо поступово вводити нові методи навчання та вносити зміни в навчальний план. Викладачі повинні пояснити необхідність цих змін і показати, як вони сприяють кращому засвоєнню предмету.

- Для студентів з емотивним типом акцентуації характерно схильність до чуйності, емоційного співпереживання і занепокоєння. Через це вони потребують сприятливого та безпечного навчального середовища.

Завдання, які вимагають співпраці або взаємодії з іншими людьми, можуть бути особливо корисними для емотивних студентів, адже таким чином зможуть розвинути свої соціальні навички.

Викладачі повинні заохочувати таких студентів до самовираження та творчості. Творчі завдання, такі як есе, мистецькі проекти та презентації

дозволяють їм висловити свої емоції та думки, сприяючи емоційному благополуччю.

Також студенти з емотивною акцентуацією легко піддаються стресу, тому важливо навчити їх методам контролю над стресом і релаксації. Викладачі можуть ділитися вправами, техніками дихання та медитації, щоб допомогти їм впоратися з емоційним стресом.

- Для студентів з педантичним типом необхідна чітка структура і план семінарів, тому що вони відрізняються перфекціонізмом, схильністю до повсякденної діяльності, увагою до деталей та ретельного аналізу.

Регулярний зворотний зв'язок допомагає педантичним студентам відстежувати свій прогрес і вчасно вносити корективи.

Щоб знизити рівень стресу і поліпшити емоційний стан студентів з педантичністю, рекомендується викладачу уникати надмірної імпровізації та різкої новизни. Регулярний зворотний зв'язок та поетапні зміни також сприяють успіху в навчанні.

- Студентам із тривожним типом акцентуації характеру, який характеризується низькою впевненістю в собі, обережністю, боязню робити помилки, першим чином викладачі повинні намагатися будувати довірчі стосунки, позитивно відгукуватися і заохочувати, адже це може значно знизити рівень тривоги.

Завжди бути реалістичні та досяжні цілі для тривожних студентів, щоб поступово зміцнити їхню впевненість. Це також дозволить уникнути відчуття перевтоми та надасть можливість відчувати себе щасливими від досягнення своїх цілей.

Вивчення методів релаксації та управління стресом є теж дуже важливим фактором для студентів із тривогою.

- Для студентів з циклотимічним типом акцентуації особистості, що характеризується зміною настрою з апатією і чергуванням періодів активності, необхідно враховувати ці коливання і створювати такі умови навчання, які сприяють успішності їх навчання.

Студенти, які мають «цикл настрою», переживають періоди високої енергії та активності, а також періоди апатії та низької мотивації. Тому гнучкий підхід та різноманітність процесу навчання може допомогти їм ефективніше засвоювати матеріал.

Під час активної фази студенти із циклотимічністю можуть бути дуже продуктивними та енергійними. Викладачі можуть допомогти їм ефективно спланувати свою роботу в ці періоди, розробивши стратегії, щоб максимально використати цей час. Це передбачає створення детального плану, розбиття завдань на менші кроки та встановлення чітких термінів.

Під час кризи студенти, які відчувають перепади настрою, можуть мати труднощі з концентрацією та збереженням мотивації. Викладачі повинні бути готовими надати підтримку в цей час, скеровуючи учнів і заохочуючи їх продовжувати роботу, навіть у повільнішому темпі. Важливо нагадати студентам, що їм потрібно відпочити та подбати про себе, щоб відновити сили.

- Студенти з демонстративністю у характері відзначаються потребою в увазі, схильністю до театральних проявів та емоційністю. Вони потребують визнання та позитивного зворотного зв'язку.

Викладачі повинні заохочувати їх до активної участі у навчальному процесі, надаючи можливість для самовираження та демонстрації своїх здібностей. Завдання, які включають публічні виступи, презентації та творчі проекти, дозволять таким студентам проявити себе та отримати необхідну увагу.

Але викладачі повинні встановлювати чіткі рамки та правила поведінки, щоб уникнути надмірної театральності та маніпулятивної поведінки. Важливо забезпечувати структурованість навчального процесу, що допоможе демонстративним студентам зосереджуватися на завданнях та дотримуватися вимог.

- Для студентів з невірноваженою акцентуацією характеру, яка характеризується імпульсивністю, дратівливістю та схильністю до

агресивної поведінки потрібно встановлювати чіткі правила та дисциплінарні рамки.

Викладачі можуть залучати таких студентів до фізичної активності та спорту, що допоможе знизити рівень напруги та агресивності. Спортивні заходи, фізичні вправи та групові ігри сприяють розвитку самоконтролю та дисципліни.

Також індивідуальні завдання дозволять їм контролювати свої дії та результати. Викладачі можуть надавати завдання, які вимагають високого рівня концентрації та самостійності, адже це сприятиме розвитку навичок самоконтролю та зосередженості.

- Для студентів з дистимічною акцентуацією, що характеризуються схильністю до песимізму, низькою активністю, замкнутістю і пригніченим настроєм важливі регулярні обговорення прогресу з викладачами.

Розвиток навичок самоорганізації та управління часом є важливим аспектом навчання для студентів з дистимічним типом, оскільки їм важко хось організувати та спланувати. Викладачі можуть допомогти їм розробити стратегії управління часом.

Деяким студентам з дистимічним типом може знадобитися доступ до додаткових ресурсів, таких як: консультування психолога або участь у групах самопомоги. Викладачі повинні бути готовими рекомендувати такі ресурси та заохочувати їх використання.

- Студенти з екзальтованою акцентуацією характер характеризуються підвищеною емоційністю, схильністю до захоплень та яскравих емоційних реакцій.

Екзальтовані студенти потребують підтримуючого середовища, де вони можуть вільно виражати свої емоції та захоплення. Викладачі повинні створювати атмосферу довіри й відкритості, що сприятиме комфортному самовираженню студентів.

Завдання, які вимагають творчого підходу, особливо підходять для екзальтованих студентів, адже це дозволить їм використовувати свої емоційні ресурси на благо навчання та особистісного розвитку.

Викладачі повинні встановлювати чіткі рамки та правила, щоб допомогти екзальтованим студентам зосередитися на завданнях і уникати надмірної емоційної розрядки. Структуровані пари та зрозумілі інструкції допоможуть таким студентам краще організувати свою діяльність та залишатися зосередженими.

Важливо навчати екзальтованих студентів технікам управління емоціями. Викладачі можуть організувати тренінги з медитації, технік дихання та інших методів релаксації, що допоможе їм справлятися з емоційними навантаженнями та підтримувати емоційну стабільність.

Загалом, врахування індивідуальних особливостей характеру студентів та адаптація навчальних методик сприятимуть їхньому академічному успіху та загальному розвитку.

Висновок до розділу 2

Емпіричне дослідження особливостей навчальної успішності студентів з різними акцентуаціями характеру визначено за допомогою наступної методики, а саме: методика Леонгарда-Шмішека, що дозволила визначити типи акцентуацій характеру у кожного респондента. Це включало оцінку таких акцентуацій, як гіпертимність, ригідність, емотивність, педантичність, тривожність, циклотимність, демонстративність, неврівноваженість, дистимність та екзальтованість.

Оцінили навчальну успішність студентів шляхом аналізу середнього балу кожного респондента. Середній бал було використано як показник академічних результатів студентів.

Статистично описали отримані дані, використовуючи показники середнього значення, стандартного відхилення, мінімальних і максимальних значень для кожної акцентуації характеру та середнього балу. Це дозволило

зрозуміти розподіл і варіативність акцентуацій характеру та навчальної успішності серед студентів.

Провели кореляційний аналіз для виявлення взаємозв'язку між типами акцентуацій характеру та навчальною успішністю студентів. Результати показали, що деякі акцентуації характеру мають значущий вплив на академічні результати студентів.

Частково підтвердили гіпотезу, що існує взаємозв'язок між типами акцентуацій характеру студентів та їхньою навчальною успішністю. Результати кореляційного аналізу показали, що деякі акцентуації характеру дійсно мають вплив на навчальну успішність студентів.

Емотивність показала позитивну кореляцію з середнім балом (0,218), що вказує на те, що студенти з вищим рівнем емотивності мають тенденцію до кращих навчальних результатів.

Неврівноваженість (-0,255) та екзальтованість (-0,160) показали негативну кореляцію з середнім балом, що свідчить про те, що ці акцентуації можуть негативно впливати на академічні результати студентів.

Інші акцентуації, такі як гіпертимність, педантичність, тривожність, циклотимність, демонстративність та дистимність, показали дуже слабкі кореляції з середнім балом, що вказує на незначний або відсутній вплив на навчальні результати.

Отже, гіпотеза підтвердилася частково. Деякі акцентуації характеру, такі як емотивність, неврівноваженість та екзальтованість, дійсно мають взаємозв'язок з навчальною успішністю студентів, тоді як інші акцентуації не виявили значного впливу.

Також було розроблено практичні рекомендації для кожного типу акцентуації характеру, які допоможуть покращити емоційний стан, успішність у навчальній діяльності кожного студента та покращення взаємозв'язку із викладачами.

ВИСНОВКИ

Розкрили трактування поняття акцентуації в психологічній науці, де перш за все, проаналізували еволюцію поняття акцентуації характеру в психологічній науці.

Також розглянули різні підходи до розуміння цієї категорії, включаючи психоаналіз, поведінкову, гуманістичну та когнітивну психологію. Встановили, що кожен із цих підходів вніс значний внесок у розуміння природи характеру та темпераменту, що дозволило отримати більш комплексне уявлення про людську поведінку.

Описали загальну характеристику акцентуацій характеру, зокрема, розглянули типи акцентуацій, запропоновані К. Леонгардом, а саме: гіпертимний, дистимічний, циклоїдний, збудливий, застрягаючий, педантичний, тривожний, емоційний, демонстративний та екзальтований типи акцентуацій.

Дізналися, що акцентуації характеру можна вважати як крайні варіанти нормальних рис особистості, які проявляються у надмірній виразності окремих властивостей. Вони не є патологією, але можуть впливати на життя людини, підвищуючи ризик розвитку психічних розладів у несприятливих умовах.

Виявили прояви акцентуацій характеру у навчальній діяльності, а саме унікальні особливості кожного типу акцентуації, які визначають емоційний стан, соціальні взаємодії та професійну діяльність людини. Крім того, дослідили, як акцентуації характеру впливають на навчальну діяльність студентів. Висвітлили, що вони значно визначають поведінку студентів, їхнє ставлення до навчання та взаємодію з оточуючими.

Вважається, що розуміння проявів акцентуацій характеру в навчальній діяльності має вирішальне значення для створення якісного освітнього середовища, яке враховує індивідуальні потреби студентів. Це, у свою чергу, допомагає підвищити мотивацію та успішність, зменшити конфліктність,

забезпечити емоційну підтримку, розвинути навички саморегуляції та попередити розвиток психічних розладів.

Таким чином, перший розділ дозволив розкрити поняття акцентуації в психологічній науці, описати загальні характеристики акцентуацій характеру та виявити їхні прояви у навчальній діяльності, що є важливими для подальшого дослідження та практичного застосування у освітньому процесі.

Другий розділ був присвячений емпіричному дослідженню впливу акцентуацій характеру на навчальну успішність студентів. У цьому розділі провели кілька важливих етапів дослідження:

1. Використали методику Леонгарда-Шмішека для визначення типів акцентуацій характеру серед студентів.
2. Оцінили навчальну успішності студентів шляхом аналізу їх середніх балів.
3. Провели описову статистику, яка включала аналіз середнього значення, стандартного відхилення, мінімальних та максимальних значень для кожної акцентуації та середнього балу.
4. Виконали кореляційного аналізу для виявлення зв'язку між акцентуаціями характеру та навчальними результатами студентів.

Результати дослідження показали, що певні акцентуації характеру дійсно впливають на академічні результати студентів.

Гіпотеза про наявність взаємозв'язку між типами акцентуацій характеру студентів та їхньою навчальною успішністю підтвердилася частково.

У дослідження виявили, що деякі акцентуації характеру, такі як емотивність, неврівноваженість та екзальтованість, мають значний вплив на академічні результати студентів. Інші акцентуації не показали значного взаємозв'язку з навчальною успішністю.

Ці результати підкреслюють важливість врахування психологічних особливостей студентів для покращення їхньої академічної діяльності та створення сприятливого навчального середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусишина Т. Вплив типу темпераменту та інтроверсії / екстраверсії на вибір копінг-стратегій особистості. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. відп. ред. Л. Ф. Бурлачук. Київ. 2016.С.10-13.
2. Анісімова, О. Е. Психологічні особливості педагогічної взаємодії в умовах комунікації. Теорія і практика сучасної психології. Зб. наук. пр. Класичний приватний університет. 2019 р. № 5, т. 2. С. 11-14.
3. Бабаян Ю. Практикум дослідження індивідуально-типологічних особливостей особистості: навчально-методичний посібник для дистанційного навчання. Миколаїв: Іліон. 2022. 102 с.
4. Базика Є.Л. Психологія (конспект лекцій): навч. посіб для студентів заочної форми навчання. Миколаїв: ММІРоЛ ВНЗ «Україна». 2014. 96 с.
5. Валле Віра. У пошуках людини. Номо Emoticus. Київ: Дух|Літера, 2022. 288 с.
6. Губернський Л. В., Кривець О. В. Історія філософії: підручник. Київ: Академвидав, 2016. 456 с.
7. Євдокімова О. О. Історія психології: навч. посіб; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид. допов., 2020. 320 с.
8. Історія психології: від античності до початку ХХ століття: навч. Посібник. Авт-уклад. О. П. Коханова. 2016. 235 с.
9. Католик Г., Калька Н. Психологія особистості(в схемах, презентаціях і таблицях): навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС. 2022. 158 с.
10. Корольчук, М.С., Гречко, Т. В. «Диференціальна психологія: підручник». Київ: Центр учбової літератури. 2016. 512 с.
11. Костюк Г. С. Психологія характеру і темпераменту. Видавництво «Наукова думка». 2021.356 с.
12. Кравченко О. В. Історія психології: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор». 2019. 384 с.

13. Максименко С. Д. Загальна психологія. Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури. 2021. 272 с.
14. Максименко С. Д., Максименко К. С., Ірхін Ю. Б. Системність психіки людини і психології навчання. Проблеми сучасної психології. Кам'янець-Подільський. 2020. Вип. 50. С. 146 – 166.
15. Максименко С.Д. Основи загальної психології. Київ: Видавництво «Просвіта». 2015. 400 с.
16. Матвійчук Т. В. Теорії особистості в зарубіжній та українській психології: навчальний посібник. Львів: Видавець Марченко Т. В. 2020. 499 с.
17. Міщенко М. С. Психологічні особливості акцентуацій характеру студентів. Науковий вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2019. №4. С. 56-67.
18. Морозович А. Визначення майбутніх професійних і комунікативних особливостей характеру. Матеріали VIII Міжнар. наук. - практик. конф. студентів і аспірантів. Луцьк. 2014. Т. 2. С. 487-490.
19. Москаленко В.В. Психологія особистості. Київ: Центр навчальної літератури. 2016. 320 с.
20. Москалець В. П. Загальна психологія: підручник. К.: Ліра. 2020. 564 с.
21. Павлик Н. В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці: автореф. дис. д-ра психол. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2017. 44 с.
22. Панченко І. В. Акцентуації характеру у підлітків: теорія і практика. Видавництво «Освіта України». 2018. 328 с.
23. Психологія особистості: навчальний посібник, уклад.: М. С. Міщенко. Умань: ПП Жовтий О.О. 2017. 110 с.
24. Рибалка В. В. Акцентуації характеру і темпераменту. Київ: Видавничий дім «Кондор». 2018. 304 с.

25. Стефано Каллікю Особистість: Вступ до науки про особистість: що це таке і як за допомогою наукової психології дізнатися, як вона впливає на наше життя. 2022. 108 с.
26. Столяренко О. Б. Психологія особистості: навчальний посібник. Видавництво «Сварог». 2019. 280 с.
27. Тимошук О., Дерпак В., Йонда М., Токар І. Т. Акцентуації характеру учнів та студентів сучасних навчальних закладів різних типів у контексті стресостійкості. International Academy Journal Web of Scholar. 2019 <https://www.researchgate.net/publication/341117297>
28. Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва: підручник для здобувачів освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми 053 Психологія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов. 2022. Частина I. 384 с.
29. Barlow, D. H. Anxiety And Its Disorders: The Nature and Treatment Of Anxiety And Panic. Guilford Press, 2014, 704 p.
30. Cloninger C. R. The Temperament and Character Inventory (TCI): A Guide to Its Development and Use. Washington University Press, 2016. 448 p.
31. Cloninger, C. R. Feeling Good: The Science of Well-Being. Oxford University Press, 2016, 300 p.
32. Gabbard, G. O. Psychodynamic Psychiatry in Clinical Practice. American Psychiatric Publishing, 2014, 605 p.
33. Knaus, W. J. The Cognitive Behavioral Workbook for Anxiety: A Step-By-Step Program. New Harbinger Publications, 2014, 336 p.
34. Madison Olsen Accentuation of character in psychology: norm or pathology. December 27, 2021
35. Matthews, G., Deary, I. J., & Whiteman, M. C. Personality Traits. Cambridge University Press, 2016, 568 p.
36. Millon, T. Personality Disorders in Modern Life. John Wiley & Sons, 2015, 624p.

37. Peterson C. *Personality and Psychopathology*. Oxford University Press, 2015. 512 p.
38. Rothbart M. K. *Becoming Who We Are: Temperament and Personality in Development*. The Guilford Press, 2014. 336 p.
39. The influence of personality traits on university performance: Evidence from Italian freshmen students. *PLOS ONE*, 2021
40. The XIII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic research, innovation and results», April 05 - 08, 2022, Prague, Czech Republic. 831 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тест-опитувальник Леонгарда-Шмішека для визначення типів акцентуацій характеру.

1. У Вас часто веселий і безтурботний настрій?
2. Ви чутливі до образ?
3. Чи буває так, що у Вас на очі навертаються сльози в кіно, театрі, в бесіді тощо?
4. Зробивши щось, Ви сумніваєтеся, чи все зроблено правильно до тих пір, поки ще раз не переконаєтеся в тому, що все зроблено правильно?
5. У дитинстві Ви були таким же відчайдушним і сміливим, як всі Ваші однолітки?
6. Чи часто у Вас змінюється настрій від стану байдужості до відрази до життя?
7. Чи є Ви центром уваги в колективі, в компанії?
8. Чи буває так, що Ви безпричинно знаходитеся в такому буркотливому настрої, що з Вами краще не розмовляти?
9. Ви серйозна людина?
10. Чи здатні Ви захоплюватися, захоплюватися чим-небудь?
11. Заповзятливі Ви?
12. Ви швидко забуваєте, якщо Вас хтось образить?
13. М'якосердні Ви?
14. Опускаючи лист у поштову скриньку, чи перевіряєте Ви, проводячи рукою по щілині ящика, що лист повністю впав?
15. Чи прагнете Ви вважатися в числі кращих працівників?
16. Чи бувало Вам страшно в дитинстві під час грози або при зустрічі з незнайомою собакою, а може, таке відчуття буває і тепер?
17. Чи прагнете Ви у всьому і всюди дотримуватися порядку?
18. Чи залежить Ваш настрій від зовнішніх обставин?
19. Чи люблять Вас Ваші знайомі?

20. Часто у Вас буває почуття сильного внутрішнього занепокоєння, відчуття можливої біди, неприємності?
21. У Вас часто буває дещо пригнічений настрій?
22. Чи бувало у Вас хоча б один раз істерика або нервовий зрив?
23. Чи важко Вам всидіти на одному місці?
24. Якщо по відношенню до Вас несправедливо поступили, чи енергійно Ви відстоюєте свої інтереси?
25. Чи можете Ви зарізати курку, вівцю?
26. Чи дратує Вас, якщо вдома завіса або скатертина висять нерівно і Ви відразу ж прагнете виправити їх?
27. У дитинстві Ви боялися залишатися одному в будинку?
28. Часто у Вас безпричинно міняється настрій?
29. Чи завжди Ви прагнете бути достатньо сильним фахівцем у своїй справі?
30. Чи швидко Ви починаєте злитися або впадати в гнів?
31. Чи можете Ви бути зовсім веселим?
32. Чи буває так, що відчуття повного щастя буквально пронизує Вас?
33. Як Ви думаєте, вийшов би з Вас ведучий, конференсьє у концерті, виставі?
34. Ви зазвичай висловлюєте свою думку достатньо відверто і недвозначно?
35. Вам важко переносити вид крові? Чи не викликає це у Вас неприємного відчуття?
36. Чи любите Ви роботу, де необхідна висока особиста відповідальність?
37. Чи схильні Ви захищати тих, по відношенню до яких надійшли, на Ваш погляд, несправедливо?
38. Вам важко, страшно спускатися в темний підвал?
39. Віддаєте перевагу Ви роботі, де необхідно діяти швидко, але не потрібно високого її якості?
40. Комунікативна Ви людина?
41. У школі Ви охоче декламували вірші?
42. Чи тікали Ви в дитинстві з дому?
43. Чи здається Вам життя важким?

44. Чи буває так, що після конфлікту або образи Ви були до того засмучені, що займатися справою здавалося просто нестерпно?
45. Чи можна сказати, що при невдачі Ви не втрачаєте почуття гумору?
46. Чи робите Ви першим кроки до примирення, якщо Вас хтось образив?
47. Ви дуже любите тварин?
48. Повертаєтеся Ви, щоб переконатися, що залишили будинок або робоче місце в порядку?
49. Чи переслідує Вас неясна думка про те, що з Вами, Вашими близькими може трапитися щось страшне?
50. Чи вважаєте Ви, що Ваш настрій дуже мінливий?
51. Чи важко Вам доповідати, виступати перед аудиторією?
52. Чи можете Ви вдарити кривдника, якщо він Вас образить?
53. У Вас велика потреба в спілкуванні з іншими людьми?
54. Ви ставитеся до тих, хто при розчаруванні впадає в глибокий відчай?
55. Вам подобається робота, що вимагає енергійної, організаторської діяльності?
56. Наполегливо Чи Ви домагаєтеся наміченої мети, якщо на шляху до неї доводиться долати масу перешкод?
57. Чи може трагічний фільм схвилювати Вас так, що на очах потечуть сльози?
58. Чи часто Вам важко заснути через те, що проблеми попереднього або майбутнього дня весь час крутяться у Вас в голові?
59. У школі Ви іноді підказували своїм товаришам або давали їм списувати?
60. Чи потрібна Вам велика напруга, щоб вночі пройти через кладовище?
61. Ретельно Чи Ви стежите за тим, щоб кожна річ у Вашій квартирі була точно на одному і тому ж місці?
62. Чи буває так, що перед сном у Вас гарний настрій, а вранці Ви встаєте похмурим?
63. Чи легко Ви звикаєте до нових ситуацій?
64. Чи бувають у Вас головні болі?
65. Ви часто смієтеся?

66. Чи можете Ви бути привітним з тими, кого явно не цінуєте, не любите, не поважаєте?
67. Ви рухлива людина?
68. Ви дуже переживаєте через несправедливість?
69. Ви настільки любите природу, що можете назвати себе її другом?
70. Йдучи з дому або лягаючи спати. Ви перевіряєте погашене скрізь світло і чи замкнені двері?
71. Ви дуже полохливі?
72. Чи зміниться Ваш настрій при прийомі алкоголю?
73. Раніше Ви охоче брали участь у гуртках художньої самодіяльності, а може, і зараз берете участь?
74. Ви розцінюєте життя швидше песимістично, ніж радісно?
75. Чи часто Вас тягне помандрувати?
76. Може Чи Ваш настрій змінитися так різко, що стан радості раптом змінюється похмурої пригніченістю?
77. Чи легко Вам вдається підняти настрій підлеглих?
78. Чи довго Ви переживаєте образу?
79. Чи переживаєте Ви довгий час прикрощі інших людей?
80. Часто, будучи школярем Ви переписували сторінки у Вашому зошиті, якщо в ній допускали помилки?
81. Чи ставитеся Ви до людей скоріше з недовірою й обережністю, ніж з довірливістю?
82. Чи часто Ви бачите страшні сни?
83. Чи буває, що Ви остерігаєтеся того, що можете кинутися під колеса потягу, що проходить?
84. У веселій компанії ви зазвичай веселі?
85. Чи здатні Ви відвернутися від важкої проблеми, що вимагає обов'язкового рішення?
86. Ви стаєте менш стриманим і відчуваєте себе вільніше, якщо приймете алкоголь?

87. У бесіді Ви скупі на слова?

88. Якби Вам необхідно було грати на сцені, Ви змогли б так увійти в роль, що забули б про те, що це тільки гра?

**Результати дослідження за тестом-опитувальником Леонгарда-Шмішека
для діагностики акцентуацій характеру**

№ респондента	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
1	9	14	21	14	21	24	6	15	15	24
2	12	12	21	8	21	21	10	12	9	24
3	15	18	24	12	18	24	18	24	18	24
4	12	16	21	16	18	18	10	18	21	24
5	15	20	6	12	6	12	10	12	12	6
6	15	20	21	20	21	21	18	15	21	24
7	9	18	6	12	9	21	20	15	12	18
8	18	16	12	12	15	15	12	12	9	12
9	18	16	18	18	15	18	10	9	15	24
10	9	20	15	10	21	12	8	21	18	24
11	9	14	18	12	15	18	10	6	15	12
12	18	14	24	14	12	15	14	15	6	18
13	12	14	15	16	12	18	14	24	21	24
14	18	18	15	8	12	18	18	21	6	24
15	6	24	21	8	24	21	8	18	24	24
16	18	10	18	10	18	21	14	18	3	12
17	9	10	15	4	9	12	4	9	18	18
18	18	14	24	8	18	15	18	6	9	24
19	15	18	18	12	18	12	4	12	6	6
20	6	16	15	8	9	12	10	18	21	18
21	18	10	15	10	15	12	4	0	3	12
22	12	12	21	8	6	18	16	6	15	12
23	21	14	18	10	15	18	16	9	6	12
24	24	20	18	12	6	18	18	15	6	12

25	18	6	15	10	15	15	8	0	3	18
26	15	16	12	8	9	15	14	9	9	18
27	24	8	18	4	15	18	12	6	12	18
28	12	14	15	18	18	24	4	21	18	24
29	18	18	15	12	15	21	12	18	12	18
30	9	12	21	10	15	21	12	9	9	18
31	18	14	18	6	6	18	10	9	6	18
32	12	12	21	12	3	24	12	3	12	12
33	15	16	18	16	15	15	12	15	18	18
34	18	12	6	6	9	9	14	15	6	6
35	3	14	12	16	12	3	2	12	15	0

I - Демонстративність; II - Застрягання; III - Педантичність; IV - Збудливість;
V - Гіпертимність; VI - Дистимність; VII - Тривожність; VIII - Екзальтованість;
IX - Емотивність; X - Циклотимність.

Показники акцентуацій характеру та середні бали студентів

№ респондента	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Середній бал
1	9	14	21	14	21	24	6	15	15	24	5
2	12	12	21	8	21	21	10	12	9	24	4
3	15	18	24	12	18	24	18	24	18	24	4
4	12	16	21	16	18	18	10	18	21	24	5
5	15	20	6	12	6	12	10	12	12	6	5
6	15	20	21	20	21	21	18	15	21	24	5
7	9	18	6	12	9	21	20	15	12	18	4
8	18	16	12	12	15	15	12	12	9	12	4
9	18	16	18	18	15	18	10	9	15	24	4
10	9	20	15	10	21	12	8	21	18	24	3
11	9	14	18	12	15	18	10	6	15	12	5
12	18	14	24	14	12	15	14	15	6	18	5
13	12	14	15	16	12	18	14	24	21	24	3
14	18	18	15	8	12	18	18	21	6	24	4
15	6	24	21	8	24	21	8	18	24	24	4
16	18	10	18	10	18	21	14	18	3	12	5
17	9	10	15	4	9	12	4	9	18	18	5
18	18	14	24	8	18	15	18	6	9	24	4
19	15	18	18	12	18	12	4	12	6	6	3
20	6	16	15	8	9	12	10	18	21	18	5
21	18	10	15	10	15	12	4	0	3	12	5
22	12	12	21	8	6	18	16	6	15	12	5
23	21	14	18	10	15	18	16	9	6	12	4
24	24	20	18	12	6	18	18	15	6	12	5

25	18	6	15	10	15	15	8	0	3	18	4
26	15	16	12	8	9	15	14	9	9	18	4
27	24	8	18	4	15	18	12	6	12	18	5
28	12	14	15	18	18	24	4	21	18	24	3
29	18	18	15	12	15	21	12	18	12	18	5
30	9	12	21	10	15	21	12	9	9	18	5
31	18	14	18	6	6	18	10	9	6	18	4
32	12	12	21	12	3	24	12	3	12	12	4
33	15	16	18	16	15	15	12	15	18	18	5
34	18	12	6	6	9	9	14	15	6	6	3
35	3	14	12	16	12	3	2	12	15	0	5

Описова статистика акцентуацій характеру та навчальної успішності студентів

Показники	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Середній бал
Середнє	14	15	17	11	14	17	11	13	12	17	4,34286
Стандартна помилка	0,8	0,6	0,8	0,7	0,9	0,8	0,8	1,1	1	1,1	0,1226
Медіана	15	14	18	12	15	18	12	12	12	18	4
Мода	18	14	18	12	15	18	10	15	6	24	5
Стандартне відхилення	5	3,8	4,7	3,9	5,2	4,7	4,7	6,2	6	6,5	0,72529
Дисперсія вибірки	25	14	22	15	27	22	22	39	36	43	0,52605
Екссес	-0,4	0,2	0,5	-0,3	-0,7	0,9	-0,6	-0,5	-1,1	-0,1	-0,7974
Асиметричність	-0,2	-0	-0,8	0,3	-0,2	0,7	-0,2	-0,2	0,2	-0,7	-0,6383
Інтервал	21	18	18	16	21	21	18	24	21	24	2
Мінімум	3	6	6	4	3	3	2	0	3	0	3
Максимум	24	24	24	20	24	24	20	24	24	24	5
Сума	498	520	591	392	486	597	402	447	429	600	152
Рахунок	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35

I - Демонстративність; II - Застрагання; III - Педантичність; IV - Збудливість; V - Гіпертимність; VI - Дистимність; VII - Тривожність; VIII - Екзальтованість; IX - Емотивність; X - Циклотимність.